

זה זמן חרותנו – ובכך דיינו

מאמר זה נכתב פחות מחודשיים לפני מלחמת ששת הימים, בשעה שהמתיחות בין מדינת ישראל לסוריה כבר הסלימה לתקריות אש וקרבות אוויר, (כפי שיפורט בהערות). אלדד, שתמיד היה 'דרוך' בתביעה שלא להחמיץ את השעה, דרש זאת עכשיו בחריפות יתרה; הוא חזה שיעלו בַּיָּנֵנו – "כובשי הר הבית" – "לעשות בו את הפסח כהלכתו", וסיים במשפט המרטיט: **"מי יודע אם אין הגאולה מצפה לנו יותר משאנו מצפים לה, והיא בהישג היד – אם יפתח לה הלב"**.

יודע אני מה קשה הדבר לָאדם מישראל – ישראל במלוא מובן המילה, הכולל את כל היהודים ורק את היהודים – לפתוח את דלתות לבו לאלהי הנביא, לאלהי הגלעדי, שיבוא אלינו עם משיח בן דָּוִד, לגאול אותנו מעבדות לחרות, ולא להגות בעת ובעונה אחת, או אף פָּראש ופָּראשונה, בגאולת עולם ומלואו.

גם אחרי כל הַנְּסִיוֹנוֹת הַמְּרוֹרִיִּים שֶׁנִּתְּנִינוּ בְּכָל הַגּוֹיִּים, שֶׁפִּתְּרָנוּ אֶת חֲלוּמוֹתֵיהֶם, שֶׁשִּׁבְּרָנוּ אֶת רַעְבוֹנָם, שֶׁבִּנִּינוּ אֶת פִּיתוּמֵיהֶם, שֶׁשִּׁיקְעָנוּ אֶת מִיֻּטְבַּי בַּיָּנֵנוּ בְּבִנְיֵינֵיהֶם, בְּמַדְעֵיהֶם, בְּאִמוּנוֹתֵיהֶם, בְּאִמְנוֹתָם, בְּמַהֲפֹכּוֹתֵיהֶם (הערה 1) – גם אחרי כל מה שלמדנו מנִּסְיוֹנוֹת אֱלֹהִים – עֲדִיין קִשָּׁה לוֹ, לָאָדָם מִיִּשְׂרָאֵל, "לצמצם" את עצמו בדאגה לעצמו, לחרותו שלו, של עמו, לשחרר קצת את העולם מדאגתנו לו, ולשחרר את כל כוחותינו לדאגה לעצמנו...

אך לא כל יום פורים, ולא כל חג – אחד במאי, ולפחות בחג הפסח טוב כי נִסָּב לְשׁוֹלְחָנוּ בִּלְבַד, נִשְׁמַח עִם עֲצֻמָּנוּ, עִם בְּנֵינוּ, עַל יַיִנֵּנוּ. ...

וכשם שהבן החכם איננו גואל-הכול, כך גם אין הוא יודע-הכול. הוא יודע לשאול. והוא רשאי לשאול לאחר שהוא מאמין פֶּעִיקֵר וּמִקְבֵּל אֶת הַעִיקֵר שֶׁל יְצִיאַת מִצְרַיִם עַל כָּל הַכְּרוּךְ בָּהּ – עַד לְגֵאוּלָּה הַשְּׁלֵמָה. ואם יש לך בן חכם כזה, רשאי אתה לסמוך עליו; וכאשר ישאל הרשע את שאלת הַרְשָׁע הַקּוֹסְמוֹפּוֹלִיטִית או אִינְטֵרנַצִּיּוֹנָלִית או כְּנַעֲנִית-שְׁמִית-גְּזַעֲנִית שֶׁלוֹ, (הערה 2) הגד לו לחכם: **"אתה, הבן החכם, הִקְהָה אֶת שִׁינּוֹ שֶׁל הַרְשָׁע, שֶׁלֹּא יִנְעֵץ אוֹתָן עוֹד לְהַכְעִיס וּלְתִיאֲבוֹן בְּבִשְׂרָנוּ. וכאשר ישאל אותך התם – זה הנסחב לפעמים אחר הרשע בתום-לב – "מה זאת?" כלומר: מה פתאום מְקַהֵים פֶּה שִׁינִיִּים, נוֹטְלִים אֶת "חופש" הַדִּיבּוֹר וְהַנְּשִׁיכָה? – וְאִמְרָתְ אֱלֹהִים: בְּחֻזֵּק יָד הוֹצִיאָנוּ ה' מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים. אין ברירה. ישנם שטחים מְפּוֹרָזִים רַבִּים בְּנַפְשָׁנוּ, שֶׁהַכְּרָח הוּא לְעַבְדָם תַּחַת מִשְׁמַר כְּבֵד וְעַל יְדֵי סִיוֵעַ חֹזֵק מִגְּבוּהָ... (הערה 3) יש פְּרָזוֹן שֶׁל רוּחַ וְשֶׁל תוֹדָעָה, תוֹדָעָה מִעֲשֵׂינוּ פֶּה, תוֹדָעָה אַחֲרֵינוּ לְכָל הַדּוֹרוֹת שֶׁהֵיוּ וְאִשֶּׁר יִהְיוּ, וְאִסּוּר לְהַפְקִיר שְׁטָחִים מְפּוֹרָזִים אֱלֹהִים לְרַשְׁעִים, לְתַמְיָמִים, לְמִטּוֹמְטָמִים. יִשְׁמְרָנוּ הָאֱלֹהִים-**

מוציאָנו-ממצרִים – שהעבִירָנו ימים של דמים, ושהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה – ישמרנו הַאֲל־ל מקואליציה או פדרציה אשר כזאת של רשע וגם מטומטם.

למען לא יחמיץ פה בַּצִּקְנו שְׁלֹש בדם ובתקווה אחרונה.

בכל ימות השנה ובכל עניין אחר ייתכן חמץ ומצה, קצת מזה ומזה, כל מיני ירקות – ורק בליל הפסח, רק בעניין עיקרי זה של גאולת עם, **כל החמצה היא חטא ופשע.**

כאן נדרש ה**מיצוי** המושלם: מצרִים רודפים וים סוגר, ואם לא נכוון את השעה, אם נחמיצָנה, עבדים נהיה. אם יעמדו בראש העם דתן ואבירם, ועשרת המרגלים, וסוגדי עגל הזהב ותאבֵי סיר הבשר, אלה הנשמעים לתביעות עֵרֶב-רֶב ואספסוף – אם לא יהיה המחנה מלוכד סביב עמוד הענן ועמוד האש וארון הברית – **תוחמץ השעה.**

ואם עד כה אכן פסח מלאך המוות של ההיסטוריה על דלתות עם ישראל בהכותו בבכורי העמים, הלוא הוזהרנו בדור האחרון אזהרה אחרונה ומרה...

לפיכך אנחנו חייבים, לא, עוד לא להודות ולהלל, **כי לא חסל סדר מעשה הפסח של דורנו.** לפיכך אנחנו חייבים להחזיר את **תודעת הנחשוניות** של דורנו. עוד מצרִים רודפים ועוד הים סוגר – הים האדום [הסובייטי] סגור ומסוגר – ועוד עמלק לפנינו, והכנעני עוד בַּאֲרָץ, ורבים-רבים פה עוד כמו לפני מתן תורה, ומרגלים מקטרגים, ורב החמץ...

ורבה האחריות וקשה המעשה – אולי יותר משהיה במצרִים. כי שבעים ארצות מצרִים ושבעה זאבים הם, ושבעים ושבעה עֲקָבוֹת המשיח, ואין משה, ורק דור שלם אשר נמָשָׁה מן הַכֶּבֶשׂוֹן, ורבים אשר עדיין לא אכלה בם האש... ויש **כורח** מבחוץ השקול כנגד כל **קורח** מבפנים, ויש יופי בחזון זה של שיבת עם כזה לארצו, השקול כנגד כל דופי שמטילים בו מבית ומחוץ תוך כדי מעשה גדול אשר כזה, אשר כפי שתפסו נביאינו וחכמינו ז"ל יאפיל בעוצמתו על מעשה יציאת מצרים, שיהיה טפל לעומת גאולתנו משיעבוד כל המלכויות, כשם שגדול יהיה כבוד הבית השלישי על שני קודמיו. לא לְשׂוֹא ישנאונו ויקנאונו, באשר שוב אנחנו כעושים מעשה בראשית, שכמוהו לא היה בתולדות העמים.

על דעת הכורח שבמעשֵׁנו היום ועל דעת היופי שבו, נסב השנה לסדר ליל הפסח. על דעת הכורח אשר טמון בנו ועל דעת האחריות המוטלת עלינו, כשהזיכרון פתוח אל כל אשר עבר על העם הגדול הזה, והלב פתוח אל כל אשר עתיד לבוא עליו – עם אליהו הנביא, היודע לקנא ויודע לרחם, שהוא הנביא הלוחם בכוהני בעל בַּכְרַמֶּל, והוא הטוב והאווה לעניי ישראל, בשמאלו לב חנון ורחום, בימינו דָּוִד מלך ישראל גואל ירושלים – זו דמות הסינִתִּיזָה הגדולה של מבשר הגאולה, "זִקְנָה ביום דין, בַּחֲרוֹת ביום קרב".

(הערה 4)

וכאשר תוקהינה שיני הַרְשֵׁע, כאשר יבוער כל חמץ מן הבית ומן הלב, וכאשר נשתלב – שלא כרצון הרשעים המנתקים – בזו השרשרת הארוכה של העם שאין דומה לו לגורל

וגדולה, אשר קיומו הכפוי-כביכול הוא **אקט הבחירה החופשית** הרצוני ביותר, במלוא הגאווה על כך; –

כאשר **כך נֶסֶב** ונתאם את קולנו בניגון הדורות, מניגון "אז ישיר" דרך ניגון "מזמור לְדָוִד" ותפילת שלמה ורון לְלוֹיִים והגדת רבי עקיבא בבני ברק, דרך לחש אנוסים בספרד הקתולית ואלֶם שפתיים ברוסיה הקומוניסטית; –

אם **ככה נֶסֶב** ונדע מְפַעֵד לְהַגְדָה ותולדותיה, נדע את עצמנו, נראה את עצמנו בממדינו האמיתיים, ביכולתנו האמיתית, מְפָנִים כנחשון בן עמינדב פולח ים בגופו עד בְּנִים עולי גרדום בשירה וצולחי מיראז'ים על פני גולן בואכה דמשק, (הערה 5) מְפָנִים עוסקים בתורה ובמצוות עד בנים מפענחים סודות התא והאטום, מְפָנִים חורשי שְׁדוֹת האון תחת אש ומְחַרְשִׁים תחת מים כְּבָדִים, (הערה 6) עד בְּנִים כובשי הר הבית לעשות בו את הפסח כהלכתו, כאות אחדות השרשרת –

אם **ככה נֶסֶב אל הסדר שלנו**, לשולחן חרותנו, במלוא רחבות הדעת, במלוא פְּתוּחַ הלב, ללא חולשת הדעת, ללא פְּרוֹזוֹן הלב, ואת כוסותינו ממלאים יינותנו, פרי אדמתנו, פרי עמלנו – יתמלא גם גופנו מִיֵּין רוחנו החבויה פְּעוֹמֵק, עד שְׁתַּגָּאָה בשירה חדשה... כי מי יודע אם אין הגאולה מצפה לנו יותר משאנו מצפים לה, והיא בהישג היד – אם ייפתח לה הלב.

הערת סיום:

המאמר פורסם בִּשְׁבוּעוֹן 'מבט חדש', ביום ט' בניסן תשכ"ז – כחודש וחיצי לפני מלחמת ששת הימים. (כאן הוא ניתן בדילוגין).

'מבט חדש' היה שבועון מדיני מטעם מפלגת רפ"י – 'רשימת פועלי ישראל' – אשר פרשה ממפא"י, בראשותו של בן גוריון, בשנת 1965. מעניין לציין שהעורך – מאיר אביזוהר – הזמין את אלדד לתרום לשבועון ממאמריו, ובאותו גיליון בו פורסם מאמר זה ניתנה גם תשובתו של בן גוריון למאמר קודם של אלדד, בו התפלמס עם בן גוריון בשאלות של גבולות המדינה ושלמות המולדת.

הערות:

1.

כאשר כותב אלדד "ששיקענו את מיטב בְּנֵינוּ בבנייניהם", הריהו נסמך על המדרש המספר על תינוק אשר שוקע בתוך חומר הלֶבְנָה בשעת ייצורה. עיקרו של המדרש הזה יובא בהערה למאמר 'שירת הימים'.

.2

אלדד סונט כאן ב'פנעניס' על 'גזענות שְמית' – וזהו פשר העניין :

הכינוי 'פנעניס' מכוון לחוג הוגים, כותבים ואמנים, אשר העיקריים ביניהם היו המשורר יונתן רטוש (= אוריאל שלח) – מייסד 'העברים הצעירים' – וכן אהרון אמיר, בנימין תמוז ועמוס קינן.

הדגשת ייחודו של העם היהודי – ובייחוד דברי ימיו בארצות גלותו – היתה לצנינים בעיניהם, כי גישתם היתה שבארץ העברים, בגבולותיה הרחבים עד הפרת, היתה בימי קדם, ואמורה להתהוות מחדש, 'ישות עברית' אחת האוגדת יחד את כל יושביה – בני שם – תוך הפלת המחיצות של השתייכות לאומית ודתית. מובן אפוא שמדינת ישראל, כמדינת העם היהודי, טוב היה אילו לא נבראה – ועליה להתמוזג במרחב 'האחדות העברית'.

.3

בכותבו על השטחים המפורזים המעובדים תחת משמר ובסיוע מן האוויר, 'משתמש' אלדד – כמשל – בשטחים במזרח הכנרת, אשר לפי ההסכם בין ישראל וסוריה הם היו מפורזים. הפרשנות הסורית היתה שבשטחים אלה אסור גם עיבוד חקלאי, והחריש בשדות גרם לתקריות אש. להלן בהערה 6 נראה שהמאמר נכתב זמן קצר אחרי תקרית שכזאת, תקרית שזירזה את פרוץ מלחמת ששת הימים.

.4

זוהי שורה מן הפיוט המכונה 'שיר הכבוד', פיוט המושר בסיום תפילת השבת בקהילות האשכנזים – ויש המייחסים את חיבורו לרבי יהודה החסיד (במאה ה-12).

השורה המצוטטת מיוסדת על מדרשים המדגישים את ריבוי הופעותיו של הקב"ה, בהתאמה לכל דור ולנסיבות השעה. הנה למשל לשונו של מדרש 'פסיקתא רבתי' לעשרת הדיברות (מהדורת איש-שלום, פיסקה כ"א): "אמר רבי לוי: בדמויות הרבה נדמה להם [הקב"ה] ... כיצד? בשעה שנגלה הקב"ה על ים סוף לעשות מלחמתן של בניו ולהיפרע מן המצריים, לא נראה להם אלא כבחור, שאין מלחמה נאָה ליעשות אלא על ידי בחור, שְנָאמר: 'ה' אִישׁ מְלַחֵמָה ה' שְמוֹי' (שמות ט"ו ג'); וכשנגלה הקב"ה על הר סיני ליתן תורה לישראל, לא נראה להם אלא כזקן, שאין תורה נאה יוצאה אלא מפי זקן ... דכתיב: 'בְּיִשְׁשִׁים חֻכְמָה וְאוֹרָךְ יָמִים תְּבוֹנָה' (איוב י"ב ב)".

"צולחי מיראזיים על פני גולן, בואכה דמשק", הם טייסי חיל האוויר – במטוסי המיראז' – אשר פחות משבועיים לפני פירסום המאמר הפילו בשמי דמשק ששה מטוסים סוריים. הנה כמה שורות על השתלשלות העניינים – ובתוך-כך תובהר גם התייחסותו של אלדד בהמשך המשפט אל "חורשי שדות האון תחת אש":

בתחילת שנת 1967 הכריזו הסורים על "מעבר מהגנה להתקפה", ובתחילת אפריל (סוף אדר-ב' תשכ"ז) הם הלהיטו את הגבול. ביום כ"ו אדר-ב' (7 באפריל) ירו הסורים על הטרקטורים שחרשו חלקת שדה ליד קיבוץ האון – בתחום "השטחים המפורזים" – וטנקים ישראלים השיבו אש. הסורים הרחיבו את המערכה והפגיזו את קיבוץ האון ואת המשקים גדות, עין גב, ותל-קציר. תקרית זאת הסתיימה בקרב אווירי גדול, בו הפילו טייסינו ששה מטוסי מיג סוריים.

בהמשך ישיר לאירועים אלה שיגר גמאל עבד-אל-נאצר, שליט מצרים, משלחות צבאיות לסוריה, הרוסים והסורים הפיצו ידיעות כוזבות על ריכוזי צבא ישראליים בגבול הסורי, וכך 'נמשך' נאצר לתגובה הפגנתית ו'איתגר' את ממשלת ישראל בהזרמת צבאו אל גבולנו הדרומי ובהזמנת צה"ל למלחמה. ההמשך ידוע...

כאן רומז אלדד לפור הגרעיני בדימונה. בעת כתיבת המאמר כבר פעל הכור כשבע שנים, והמבנה הכיפתי שבמרכזו הוא כור 'מים כבדים' לייצור פלוטוניום המשמש כחומר בקיע בפצצות האטום.